

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Bethaniaklooster: stal in Zoutleeuw

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Bethaniaklooster: stal, Zoutleeuw, Stationsstraat zonder nummer – monument (opheffing)

Onderwerp

Benaming: Bethaniaklooster: stal

Adres of ligging: De stal heeft geen gekend postadres. De ligging is Stationsstraat zonder nummer, Zoutleeuw

Dossier

Type dossier: opheffingsdossier (gehele opheffing)
Dossiernummer: 4.001/24130/103.1
Objectnummer: 4.01/24130/108.1, 4.01/24130/123.1

Bescherming

Beschermd als: monument
Beschermingsbesluit: ministerieel besluit van 7 juni 1994
URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: https://id.erfgoed.net/besluiten/2705

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/1743

Samenvatting

De bescherming als monument van de stal van het Bethaniaklooster in Zoutleeuw wordt volledig opgeheven. Het onherroepelijke en gestage verlies van erfgoedelementen sinds de bescherming in 1994 zorgt ervoor dat de erfgoedwaarden van de stal onherstelbaar verloren zijn gegaan.

Datum

Datum: 14/07/2026

INHOUDSTAFEL

1. Aanleiding tot opmaak van het dossier 4
2. Beschrijvend gedeelte 4
2.1. Ruimtelijke context 4
2.2. Historiek van het beschermde goed 4
2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier 4
2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed 8
2.5. Juridische toestand 8
2.5.1. Adres en kadaster 8
2.5.2. Onroerend erfgoed 8
2.5.3. Omgeving 8
3. Evaluerend gedeelte 9
3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming 9
3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan 9
3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing 9
4. Bronnen 9
5. Bijlagen bij het inhoudelijk dossier 10
5.1. Documentatie 10

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Op 16 oktober 2025 gaf het kabinet van minister Ben Weyts het agentschap Onroerend Erfgoed de opdracht om de bescherming als monument van de stal van het Bethaniaklooster in Zoutleeuw op te heffen.
Het is een dossier met een lange voorgeschiedenis, waarbij al langer duidelijk was dat de erfgoedwaarden onherstelbaar verloren waren gegaan.
Het perceel waarop de restanten van de stal zich bevinden, blijft wel onderdeel van het beschermde stadsgezicht 'Stadskern van Zoutleeuw'.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

De restanten van de stal van het Bethaniaklooster bevinden zich in een weiland op de hoek van de Stationsstraat en de Bethaniastraat in de zuidoosthoek van het beschermde stadsgezicht 'Stadskern Zoutleeuw'.

2.2. Historiek van het beschermde goed[1]

De zogenaamde 'stal van het Bethaniaklooster' werd kadastraal geregistreerd in 1865, na de sloop van de noordvleugel van het kloostergebouw. De stal werd ongeveer 12 meter ten zuiden van deze vleugel opgetrokken, op een plaats waar voordien geen bebouwing aanwezig was (Bijlage 5.1 afbeeldingen 1-2). Eén van de balken die deel uitmaken van de kapconstructie van de stal draagt de inscriptie 'R.M. 1863'. Bij de bouw van de stal of schuur werd recuperatiemateriaal van het klooster gebruikt.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier[2]

Historiek van het beschermingsdossier

Op 31 maart 1991 werd een beschermingsaanvraag voor de Bethaniastal gericht aan de rechtsvoorganger van het agentschap. Aan de brief werd een recente foto toegevoegd (Bijlage 5.1 afbeelding 3). De aanvrager duidde het gebouw aan als laatste restant van het eens glorierijke Bethaniaklooster in Zoutleeuw en gaf aan dat de stal vermoedelijk gebouwd werd in 1486, waardoor die een grote historische waarde had. De aanvrager gaf ook de slechte bouwfysische staat van de stal aan:

> *De stal is in zo een deerniswekkende staat dat hij de komende winter nauwelijks zal overleven. Een spoedig ingrijpen met "stabiliseringswerken" is absoluut noodzakelijk.*

Aan deze beschermingsaanvraag werd, voor zover bekend, geen onmiddellijk gevolg gegeven.
Wel startte de administratie in 1992 een beschermingsprocedure voor de stadskern van Zoutleeuw met verschillende monumenten. De bescherming als stadsgezicht omvatte ook het terrein van de Bethaniastal, waarvan het landelijk karakter gewaardeerd wordt in het beschermingsdossier:

[1] GALLEZ A., LANG K.N., MAES M., OUDATZI K. 1993-1994: *Bethania Barn and Field in Zoutleeuw, Past and Future*, onuitgegeven verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings R. Lemaire.
[2] Onroerend Erfgoed [Vlaams-Brabant] Beschermingsdossier nr. B 074, 7330/7731 Zoutleeuw, Bethaniastraat 9, stal van het Bethaniaklooster (PAESMANS G. 1994), tenzij anders vermeld.

> *Dit landelijk karakter komt nog sterk tot uiting in de site van het voormalige Bethaniëklooster: een met meidoornhagen omzoomde weide met verspreide relikten* (sic) *van een hoogstamboomgaard én een bouwvallige 18e-eeuwse stalvleugel.*[3]

De stal zelf werd aanvankelijk niet als monument weerhouden.
Vermoedelijk werd in de loop van 1992 een verkavelingsaanvraag ingediend voor het terrein waarop de Bethaniastal zich bevindt. Ondertussen had de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen binnen de beschermingsprocedure van het stadsgezicht gewezen op de historische waarde van het gebouw.
De stal van het Bethaniaklooster werd in 1993 beschermd na een spoedprocedure. Het voorontwerp van lijst dateert van 17 januari 1993, het ontwerp van lijst werd op 27 augustus 1993 ondertekend. In de evaluatie van de bescherming werd het volgende aangegeven:

> *Deze stalvleugel van het voormalige Bethaniaklooster maakt deel uit van het stadsgezicht Zoutleeuw, waarvan het voorontwerp van bescherming op 19.06.1992 werd getekend. Aanvankelijk werd deze vleugel niet als monument weerhouden, omwille van de toch wel bedenkelijke bouwfysische toestand.*
> *Op basis van het advies van de P.C.M.L. d.d. 13.10.1992 meent het Bestuur echter haar standpunt te moeten herzien ten voordele van de historische waarde van dit gebouw, meer bepaald als enig materieel relikt* (sic) *van één van de belangrijkste kloosters van Zoutleeuw uit het Ancien Régime.*
> *Bovendien kan een bescherming als monument een belangrijke impuls betekenen voor het behoud van deze landschappelijk waardevolle site aan de rand van de stad.*

Het dossier beëindigd onderzoek duidt de bouwfysische toestand van de stal verder als volgt:

> *-Sterk verweerd metselwerk met lokale scheur- en barstvorming ter hoogte van later aangebrachte openingen.*
> *-Slechte dakdichting met als gevolg vochtinfiltratie en instorting van een kapspant.*

De toestand van de stal op het moment van bescherming is in het beschermingsdossier gedocumenteerd met enkele foto's van het exterieur uit 1991 (Bijlage 5.1 afbeeldingen 4-5).
De toenmalige eigenaar van het terrein diende bezwaar in tegen de bescherming. Vanwege de onduidelijkheid van het geformuleerde bezwaar ging de administratie hier niet op in.
Nog tijdens de voorlopige beschermingsfase waren er plannen om de stal om te vormen tot een regionaal toeristisch verblijfspunt. Het advies van de rechtsvoorganger van het agentschap over dit voorstel benadrukte het archeologische belang van de site, gesteund door een advies van de afdeling archeologie van de KU Leuven. De restauratiekost voor de stal werd op dat ogenblik door deze rechtsvoorganger van het agentschap Onroerend Erfgoed geschat op 15 miljoen Belgische frank (omgerekend 375.000 euro).

In het academiejaar 1993-1994 was de Bethaniastal het voorwerp van een studie door het *R. Lemaire Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings*. Uit het onderzoek bleek dat de stal geen 18de-eeuws bouwwerk was en evenmin een laatste overblijfsel van het Bethaniaklooster, maar dat het ging om een 19de-eeuwse stal die op de site van het klooster werd opgetrokken met recuperatiemateriaal, op een plaats waar voordien geen bebouwing stond. De studie toonde dit aan met onder meer cartografisch onderzoek, kadasteronderzoek en onderzoek van de constructie zelf, met volgende bevindingen:

[3] Onroerend Erfgoed [Vlaams-Brabant] Beschermingsdossier nr. B 049, Zoutleeuw, Stadskern met 16 monumenten. (PAESMANS G. 1994).

- Het Bethaniaklooster in Zoutleeuw werd opgeheven op 1 september 1796. De gebouwen werden in 1798 verkocht als nationale goederen en kwamen in privéhanden terecht. De private eigenaars vormden de kloostergebouwen om tot een hoeve.
- Over de jaren heen werden de kloostergebouwen opgedeeld, verdeeld, verbouwd en stelselmatig gesloopt.
- Volgens kadastergegevens werd in 1865 de paardenstal in de noordvleugel van het klooster gesloopt en werd het huidige gebouw opgetrokken, 12 meter ten zuiden van de noordvleugel.
- Hoewel er zeker materiaal van het klooster gerecupereerd werd voor de bouw van de stal (zoals de natuurstenen rondbogen en het hout van de dakconstructie) werd het gebouw op een lukrake en amateuristische manier gebouwd en werd geen van de traditionele bouwmethodes gebruikt, die je zou verwachten bij een 18de-eeuwse stal.

De conclusie van het onderzoek is duidelijk:

> "*With this knowledge one wonders why it was listed on a monument protection list."*[4]

Deze studie zou pas in 1998 in het bezit van het de rechtsvoorganger van het agentschap gekomen zijn. Op 7 juni 1994 werd de Bethaniastal definitief beschermd als monument, met volgende motivatie (opgenomen in het advies van de KCML):

> *Dient te worden beschermd als monument :*
> *De stalvleugel van het vm. Bethaniaklooster, te Zoutleeuw omwille van het algemeen belang gevormd door de historische waarde: een vermoedelijk uit de 18de eeuw daterende stalvleugel opgetrokken in baksteen met pannen zadeldak en rondboogdeuren en rechthoekige vensters in een kalkzandstenen omlijsting, als enige materieel reflict* (sic) *van het voormalige Bethaniëklooster, één van de belangrijkste kloosters van Zoutleeuw tijdens het Ancien Régime.*

Het in 1993 gesignaleerde archeologisch waardevolle karakter van de site vond geen neerslag in het uiteindelijke beschermingsdossier.

Historiek van het beheersdossier[5]

In 1997 kwam de Bethaniastal in handen van een nieuwe eigenaar. Er werden snel plannen gemaakt voor dringende instandhoudingswerken.

In 1998 werd door de eigenaar navraag gedaan over mogelijkheden tot betoelaging van de restauratie. Op dat ogenblik werd ook het hoger vermelde onderzoek van het R. Lemaire Centre meegestuurd. In deze periode was het nog mogelijk in bepaalde gevallen een dubbele restauratiepremie te verkrijgen. Uit het advies van de rechtsvoorganger van het agentschap over deze vraag blijkt echter dat deze regeling steeds restrictiever werd toegepast, waardoor alleen nog uitzonderlijke monumenten met een uniek interieur van een dubbele premie konden genieten. Dit was niet het geval bij de Bethaniastal. Daarop vielen de plannen voor restauratie stil.

In 1999 is er nog sprake van een mogelijke erfpacht en restauratie door de stad Zoutleeuw. Er worden archeologische opgravingen gepland op het terrein, ter hoogte van de toegangsweg. In 2001 vond inderdaad een noodopgraving plaats door de KU Leuven en

[4] GALLEZ A., LANG K.N., MAES M., OUDATZI K. 1993-1994: *Bethania Barn and Field in Zoutleeuw, Past and Future*, onuitgegeven verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings R. Lemaire.
[5] Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Lopend archief, Zoutleeuw, Stationsstraat, Bethaniastal. Historiekfiche. Tenzij anders vermeld.

ook in 2013 werd een veldkartering uitgevoerd. De precieze locatie van deze opgravingen is niet bekend maar er werden onder meer restanten van de kloostermuur gevonden.[6]

Tien jaar na de bescherming diende de eigenaar een aanvraag in tot omvorming van de Bethaniastal tot voederplaats voor paarden. De toestand van de stal was sterk achteruit gegaan (Bijlage 5.1 afbeeldingen 6-10). De nog rechtstaande muurdelen dienden geconsolideerd te worden en terug hersteld. De houten dakconstructie was grotendeels ingestort en mocht vervangen worden door een metalen dakconstructie. Op die manier zou de stal, als herinnering aan het Bethaniaklooster, bewaard kunnen blijven. Deze werken vonden echter geen doorgang.

In 2008 bleek bij een inspectie door Monumentenwacht Vlaanderen dat de stal volledig was ingestort. Het inspectierapport geeft aan dat slechts enkele onderdelen nog in voldoende goede staat zijn om bij een reconstructie gebruikt te kunnen worden:

- een aantal (Boomse) pannen
- resterende onderdelen in witte steen
- enkele ankers

De overige materialen waren op dat ogenblik al te verweerd, te verrot of gewoon van te slechte kwaliteit om nog gebruikt te kunnen worden.[7]

In datzelfde jaar werden door de eigenaar plannen gemaakt om de begroeiing en het bouwpuin op te ruimen, de recupereerbare bouwmaterialen op te slaan en te beschermen, in afwachting van een definitieve herbestemming en een restauratiedossier. Omdat het voorstel voor de opslag te vaag was, werd dit ongunstig geadviseerd door de rechtsvoorganger van het agentschap.

In 2012 werd een proces verbaal van verwaarlozing opgesteld tegen de eigenaar.[8] Dit proces verbaal werd op onbekend tijdstip geseponeerd. Het proces verbaal vermeldde de ruïneuze toestand van het gebouw, eveneens te zien op foto's uit deze periode (bijlage 5.1 afbeeldingen 11-12).

In de periode 2014-2019 werd verschillende malen overlegd over ontwikkelingsmogelijkheden voor de site, zonder resultaat. In het traject werd geijverd voor een reconstructie van het 'algemene beeld' dat nog aanwezig was op het moment van bescherming.

In 2019 bleek bij overleg binnen de administratie dat nog te weinig van het op de site aanwezige historische materiaal herbruikbaar was en dat heropbouw van het monument niet meer mogelijk was. Omdat er verwaarlozing in het spel was, was het opheffen van de bescherming niet aan de orde vooraleer alle mogelijkheden tot handhaving waren uitgeput.

Aangezien de stal op het moment van bescherming al in slechte bouwfysische staat verkeerde en er ook vragen waren bij de daadwerkelijke erfgoedwaarde van het gebouw, werd het niet opportuun geacht om nog verder in te zetten op handhaving. Mogelijkheden tot minnelijke schikking volgens artikels 11.4.1 en 11.6.1 van het Onroerenderfgoeddecreet werden onderzocht, maar liepen ook op niets uit.

Anno 2026 resten op het terrein nog onherkenbare overwoekerde restanten en hopen puin, die door jarenlange opslag op een drassige weide niet meer herbruikbaar zijn.

[6] INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2026: Voormalig Bethanieklooster [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/150779 (geraadpleegd op 13 juli 2026).
[7] Monumentenwacht Vlaams-Brabant, Inspectierapport B -64/21489/2008ext – Bethaniastal, Bethaniastraat 9, Zoutleeuw (ROEST W. BOGAERTS T. 2008).
[8] Inspectie RWO, Aanvankelijk proces-verbaal, LE.66B.RW.002.00/2012 – OE 2349/001 (MOEYERSZOON, K. 2012).

De bescherming als stadsgezicht (Stadskern Zoutleeuw) en de aanduiding als vastgestelde archeologische zone (Historische stadskern van Zoutleeuw) bieden voldoende mogelijkheden om de resterende landschappelijke en archeologische erfgoedwaarde van het terrein te behouden. De erfgoedwaarde van de Bethaniastal als gebouw en als monument is echter onherroepelijk verloren gegaan.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt, werd vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 24 februari 2026. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing.

De voormalige stal van het Bethaniaklooster is niet meer als bouwwerk herkenbaar maar is herleid tot beperkte, overwoekerde muurrestanten in ruïneuze toestand en hopen puin die verspreid liggen in de weide.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Adres en kadaster

De als monument beschermde voormalige stal van het Bethaniaklooster heeft geen postadres en bevindt zich in een weiland op de hoek van de Bethaniastraat en de Stationsstraat in Zoutleeuw. Op het moment van de bescherming was het adres Bethaniastraat 9.
Op het ogenblik van de bescherming was het perceel kadastraal gekend als Zoutleeuw 1ste afdeling, sectie B perceelnummer 175^{e}. Deze situatie is te zien op het plan als bijlage bij het beschermingsbesluit van 22 juni 1994 houdende de bescherming als stadsgezicht van de stadskern van Zoutleeuw.
Dit perceel is ondertussen gewijzigd naar Zoutleeuw 1ste Afdeling, sectie B perceelnummer 175f.

2.5.2. Onroerend erfgoed

Beschermd Onroerend Erfgoed:
- Bethaniaklooster: stal (Monument)
- Stadskern Zoutleeuw (Stads- of dorpsgezicht)

Vastgestelde Inventarissen:
- Historische stadskern van Zoutleeuw (Vastgestelde archeologische zone)
- Stadskern Zoutleeuw (Vastgesteld bouwkundig erfgoed)
- Stal van het Bethaniaklooster (Vastgesteld bouwkundig erfgoed)

2.5.3. Omgeving

De als monument beschermde voormalige stal van het Bethaniaklooster is volgens het gewestplan gelegen in woongebied.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

De voormalige stal van het Bethaniaklooster in Zoutleeuw werd in 1994 definitief als monument beschermd vanwege de historische waarde als enige materieel relict van het voormalige Bethaniaklooster, één van de belangrijkste kloosters van Zoutleeuw tijdens het Ancien Régime.
Op het ogenblik van bescherming bevond het gebouw zich in een slechte bouwfysische staat, waarbij al minstens één kapspant was ingestort en het metselwerk scheuren en verwering vertoonde.
Restauratieplannen voor het gebouw vonden in 1998 geen doorgang door een aanpassing van de premieregelgeving.
In 2008 bleek de stal, volgens een inspectie van Monumentenwacht, volledig ingestort. Slechts beperkte fragmenten waren eventueel recupereerbaar. Overige materialen waren op dat ogenblik al te verweerd, te verrot of gewoon van te slechte kwaliteit om nog gebruikt te kunnen worden.
Een proces verbaal voor verwaarlozing werd opgesteld in 2012, maar bleef zonder gevolg. Het proces verbaal vermeldt de ruïneuze toestand van het gebouw, eveneens te zien op foto's uit deze periode
In 2019 werd beslist om geen verdere handhaving op te starten en onderzochte opties tot minnelijke schikking bleven zonder resultaat.
Anno 2026 resten op het terrein nog onherkenbare overwoekerde restanten en hopen puin, die door jarenlange opslag op een drassige weide niet meer herbruikbaar zijn.
De bescherming als monument van de stal van het Bethaniaklooster in Zoutleeuw wordt volledig opgeheven. Het onherroepelijke verlies van authentieke erfgoedelementen heeft tot gevolg dat de erfgoedwaarden van de stal niet meer te herstellen zijn. Anno 2026 resten op het terrein nog onherkenbare overwoekerde restanten en hopen puin, die door jarenlange opslag op een drassige weide niet meer herbruikbaar zijn. De erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan.

3.2. Registratie van de erfgoedwaarden die verloren gaan

De erfgoedwaarden zijn volledig verloren gegaan. Het inhoudelijk dossier bij dit opheffingsdossier registreren de erfgoedwaarden die verloren zijn gegaan voldoende. Er zijn bijgevolg geen bijkomende maatregelen vereist voor de registratie van de erfgoedwaarden of het behoud van erfgoedelementen in een onroerenderfgoeddepot.

3.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van Bethaniaklooster: stal, op de hoek van de Bethaniastraat en de Stationsstraat in Zoutleeuw, wordt geheel opgeheven. Het kadastrale perceel gevat door de opheffing is opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

4. BRONNEN

- Inspectie RWO, Aanvankelijk proces-verbaal, LE.66B.RW.002.00/2012 – OE 2349/001 (MOEYERSZOON, K. 2012).
- Monumentenwacht Vlaams-Brabant, Inspectierapport B -64/21489/2008ext – Bethaniastal, Bethaniastraat 9, Zoutleeuw (ROEST W. BOGAERTS T. 2008).
- Onroerend Erfgoed [Vlaams-Brabant] Beschermingsdossier nr. B 049, Zoutleeuw, Stadskern met 16 monumenten. (PAESMANS G. 1994).
- Onroerend Erfgoed [Vlaams-Brabant] Beschermings- en beheersdossier nr. B 074, 7330/7331 Zoutleeuw, Bethaniastraat 9, stal van het Bethaniaklooster (PAESMANS G. 1994).

- Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Lopend archief, Zoutleeuw, Stationsstraat, Bethaniastal. Historiekfiche.
- GALLEZ A., LANG K.N., MAES M., OUDATZI K. 1993-1994: *Bethania Barn and Field in Zoutleeuw, Past and Future*, onuitgegeven verhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings R. Lemaire.
- INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2026: Voormalig Bethanieklooster [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/150779 (geraadpleegd op 13 juli 2026).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals foto's, kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.